ZAP ZACHODNIA AGENCJA PRASOWA

ZACHODNIA AGENCJA PRASOWA

DZIENNIKARSKA SPÓŁDZIELNIA PRACY

Poznań, ul. Chełmońskiego 1 Warszawa, ul. Rozbrat 44 a. Tel. 83 027

Nr. 87/Mp.

ZNISZCZENIE I ODBUDOWA WARSZAWY

Dwukrotnie w czasie ostatniej wojny światowej — przez 21 dni w 1939 roku i przez 63 dni w 1944 roku — stawiała Warszawa czoło militarnej potędze Niemiec hitlerowskich. Za swą walkę o wolność zapłaciła śmiercią dziesiątków tysięcy mieszkańców, zniszczeniem ⅔ budynków mieszkalnych, ruiną niemal wszystkich urządzeń użyteczności publicznej, zabytków historycznych i dóbr kulturalnych.

Kiedy przed trzema laty — 17 stycznia 1945 roku Wojska Sowieckie i Polskie wyrwały Warszawę spod władzy hitlerowskich okupantów, wydawało się rzeczą niemożliwą, aby cmentarzysko ruin tego przeszło milion trzystatysięcznego przed wojną miasta mogło być ponownie zaludnione i stać się miastem żywym i stolicą państwa.

Z położonego po obu brzegach Wisły miasta, tylko w części wschodniej na Pradze, na obszarze której nie tworzyły się walki powstańcze w 1944 roku i która została wyzwolona już we wrześniu roku 1944 pozostało około 150.000 ludności. Natomiast w całej lewobrzeżnej głównej części Warszawy ludność ocalała przy życiu całkowicie została wyewakuowana przez Niemców. Mienie wyewakuowanej ludności padło pastwą rabunku, dewastacji, płomieni, które obróciły w ruinę to wszystko, co ocalało z walk ulicznych w okresie powstania (sierpień—październik 1944 roku).

I. Cyfry zniszczeń

Zniszczeń Warszawy w pełni nie zdołają scharakteryzować żadne cyfry. Nie tylko dlatego, że objąć by one musiały nie dające się zamknąć w szacunku straty w ludziach oraz wartościach zabytkowych, kulturalnych i artystycznych. W większym stopniu dlatego, że te zniszczenia, jeśli idzie o główną, le-

wobrzeżną część Warszawy, dokonane zostały po wypędzeniu całej pozostałej przy życiu ludności w sposób planowy i gruntowny, mający na celu całkowite wykreślenie Warszawy z liczby żywych miast, doprowadzenie do tego, aby pozostała ona jedynie „pojęciem geograficznym", stanowiącym, w myśl posiadanych oryginalnych planów niemieckich z roku 1940 teren do wybudowania stutysięcznego prowincjonalnego miasta.

Przytoczymy jednak kilka wymownych liczb.

W lewobrzeżnej Warszawie ilość całkowicie zniszczonych, zupełnie nie nadających się do jakiejkolwiek odbudowy budynków przekroczyła 10.000, co stanowiło około 60% stanu przedwojennego.

Ilość budynków zniszczonych w znacznej części, lecz możliwych jeszcze do odbudowy przekroczyła 3.000 i wynosiła 16%.

Jedynie pozostałe 24% budynków, przeważnie mniejszych domów na peryferiach, było mniej uszkodzonych.

Budynków nie uszkodzonych nie było w ogóle.

Ogólny ubytek kubatury użytkowej wyniósł 84% stanu przedwojennego dla lewobrzeżnej Warszawy, wyrażając się cyfrą 57 i pół milionów metrów sześciennych, a dla całej Warszawy 74 miliony metrów sześciennych, z czego na budynki całkowicie zniszczone przypadało 47 milionów metrów sześciennych.

Prawie całkowicie uległy zniszczeniu wszystkie mosty przez Wisłę i wiadukty (około 100%), gazownia (około 100%), świątynie i budowle zabytkowe (90%), przemysł (90%), szpitale, kliniki, muzea, teatry, archiwa, biblioteki (80%), budynki szkół wyższych, średnich, powszechnych i zawodowych oraz instytucji naukowych (70%), telefony (około 70%, w tym w lewobrzeżnej Warszawie 100%), urządzenia komunikacyjne (około 70%), w lewobrzeżnej Warszawie — całkowicie)

Ogólna wartość zniszczeń Warszawy, nie licząc dóbr zabytkowych, kulturalnych i artystycznych, szacowana jest na około 10 milionów przedwojennych złotych (2 miliardy dolarów).

II. Powrót do stolicy

Natychmiast po wyzwoleniu ruin lewobrzeżnej Warszawy (17. I. 1945) w okresie trwającej jeszcze wojny, zapoczątkowana została jej spontaniczna odbudowa.

Na wieść o wyzwoleniu stolicy napływać zaczęli zewsząd pozostali przy życiu jej mieszkańcy. Z szybkością bez precedensu, w niewiarygodnie ciężkich warunkach zaczęło się zaludniać zrujnowane, wypalone miasto. W ruinach domów, w ocalałych izbach bez drzwi, okien i pieców, bez elektryczności, wody i gazu, wśród dopiero rozminowanych posesji i ulic zawalonych gruzami, podczas trwającej zimy, wracająca do miasta ludność samorzutnie, wbrew oczywistej dysproporcji środków i ogromu potrzeb, podjęła dzieło odbudowy.

Jedynym kapitałem i arsenałem środków do życia była nie zważająca na wszelkie trudności wola ludzka.

Owo żywiołowe zamanifestowanie przez powracającą ludność doli odbudowy swego miasta zbiegło się z decyzją czynników państwowych przywrócenia ruinom Warszawy godności stolicy Polski. Od tej chwili odbudowa Warszawy stała się ambicją całego narodu.

III. Odbudowa

Pierwszy okres odbudowy wypełniony był akcją spontaniczną, nieskoordynowaną, nie ujętą w jednolity plan.

Ogrom zniszczeń czynił samo już tylko zaspokojenie elementarnych potrzeb zadaniem olbrzymim, którego wykonanie nie mogło czekać aż zgromadzone zostaną wszystkie elementy, umożliwiające opracowanie racjonalizującego i koordynującego wszystkie wysiłki planu.

Kierunek prac narzucały najpilniejsze zadania: uporządkowanie ulic, zawalonych milionami metrów sześciennych gruzu, uruchomienie wodociągów i elektryczności, zapewnienie miastu elementarnych środków komunikacyjnych, zorganizowanie aprowizacji, zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa i służby sanitarnej, opału i szkła okiennego.

Zaspokajanie tych potrzeb wciąż zwiększającej się ludności miasta szło równolegle z przystosowaniem Warszawy do roli stolicy państwa, siedziby władz centralnych. Każdy dzień narzucał nowe konieczności i zaznaczał się nowym osiągnięciem, które najlepiej oceniać mogli przebywający w Warszawie cudzoziemcy.

IV. Organizacja odbudowy

W miarę porządkowania miasta i zaspakajania najpilniejszych potrzeb akcja odbudowy Warszawy stawała się coraz bardziej racjonalną i planową.

Powołane do życia w pierwszym okresie Biuro Odbudowy Stolicy okazało się niewystarczające jako aparat planujący i koordynujący. Pod protektoratem najwyższych czynników państwowych powołana została do życia Naczelna Rada Odbudowy m. st. Warszawy, która od lipca 1947 roku stała się najwyższą instancją w dziedzinie zagospodarowania przestrzennego stolicy Polski, koordynująca działalność wszystkich inwestorów w oparciu o jednolity plan. Rolę instrumentu mobilizującego społeczne środki finansowe całego kraju na rzecz odbudowy Warszawy spełnia Społeczny Fundusz Odbudowy Stolicy (S. F. O. S.), który osiągnął dotychczas w okresie od 1. 9. 46 do 31. 12. 47 z dobrowolnych świadczeń całego Narodu prawie półtora miliarda złotych.

Tak poważne, jak na stosunki polskie, wyniki finansowe osiągnięte zostały dzięki niezwykłej popularności akcji odbudowy Warszawy w najszerszych sferach społeczeństwa, które widząc osiągnięte wyniki odbudowy w coraz szerszym zakresie mobilizuje na ten cel swą ofiarność.

V. Metody odbudowy

Bilans trzylecia odbudowy Warszawy, podobnie jak bilans zniszczeń, które przed trzema laty zaczęto usuwać, nie da się w pełni scharakteryzować cyframi. Dla wielu działów odbudowy brak jest ścisłych danych statystycznych, szereg osiągnięć nie mieści się w ramach szacunku materialnego. Ponadto odbudowa w niesłabnącym tempie wciąż trwa, pomnażając z każdym dniem osiągnięty dorobek.

Do ogólnej sumy osiągnięć zaliczyć trzeba nie tylko całkowicie wykonane inwestycje, mierzone wielkością kubatury użytkowej czy zdolności produkcyjnej, lecz również osiągnięcia w dziedzinie odbudowy, założeń koncepcyjnych i metod realizacyjnych. Bowiem w odbudowie Warszawy mamy do czynienia nie z samą tylko rekonstrukcją gmachów, ulic i urządzeń, lecz odbudową nowoczesnego miasta, łączącą kult dla tradycji wielowiekowej stolicy z wymogami dzisiejszej epoki i potrzebami rozwojowymi na przyszłość.

Obok rekonstrukcji zniszczonych i konserwacji ocalałych zabytków historycznych, plan odbudowy i zagospodarowania Warszawy przewiduje szereg kapitalnych nowoczesnych inwestycji modernizujących miasto i zaspokojenie różnorodnych potrzeb jego mieszkańców.

Pod kątem widzenia całości planowanej odbudowy Warszawy osiągnięte w ciągu trzechlecia wyniki są pierwszym dopiero etapem w realizacji olbrzymiego dzieła, które wymagać będzie szeregu lat.

Jednak pod kątem widzenia stanu kompletnej ruiny w chwili wyzwolenia Warszawy przed trzema laty, osiągnięcia w dziedzinie odbudowy Warszawy ocenić należy jako dzieło, niewiele mające sobie równych, zwłaszcza jeśli uwzględni się trudne powojenne warunki gospodarcze wyniszczonego kraju.

VI. Wyniki odbudowy

W trzecią rocznicę wyzwolenia Warszawa liczyła 578.440 mieszkańców, żyjących w około 242.000 izb o kubaturze około 30 milionów metrów sześciennych (przed wojną 1.372.000 mieszkańców — 615.000 izb — 74 milj. m^3), posiadała ponad 9.000 przedsiębiorstw handlowych, oraz ponad 6.000 zakładów przemysłowych i rzemieślniczych.

Tempo odbudowy mieszkań w lewobrzeżnej Warszawie ilustrują następujące liczby:

W chwili wyzwolenia Warszawy — 17. 1. 1945 r. — było tylko 4.235 mało uszkodzonych budynków. Na 17. 1. 1948 ilość domów odbudowanych i wybudowanych na nowo przekroczyła 8.000.

15. 5. 1945 r. było zamieszkan. lokali — 39.350, izb — 80.593

14. 2. 1946 r. było zamieszkan. lokali — 59.967, izb — 117.157

10. 2. 1947 r. było zamieszkan. lokali — 67.516, izb — 145.583

Odbudowa urządzeń użyteczności publicznej dokonana została w rekordowym tempie:

Zniszczona prawie w 100% elektrownia w 1947 r. osiągnęła ilość ponad 100.000 abonentów oraz średnią miesięczną produkcję energii elektrycznej na głowę ludności o 48% wyższą, niż przed wojną.

W podobnym stosunku — o 47% wzrosła dostawa wody.

Produkcja gazowni wykazuje 80% zaspokojenia potrzeb mieszkańców w porównaniu z produkcją przedwojenną na głowę ludności.

Miejskie Zakłady Komunikacyjne wyremontowały ponad 200 km, odbudowując komunikację tramwajową i autobusową, oraz wprowadzając nieistniejącą przed wojną komunikację trolleybusową. Wyremontowano ponad 500.000 metrów kwadratowych jezdni oraz ponad 300.000 metrów kwadratowych chodników.

Kapitalne znaczenie dla miasta posiada odbudowa dwu żelaznych mostów (łącznej długości ponad 1.000 metrów) przez Wisłę.

Stan odbudowanego szkolnictwa wyraża się liczbami:

550 szkół powszechnych,

327 szkół średnich i zawodowych,

10 wyższych zakładów naukowych.

Doszczętnie zniszczone szpitalnictwo dysponuje obecnie ponad 4.500 łóżkami, co daje procentowy stan na mieszkańca lepszy niż przed wojną.

VII. Potrzeby przyszłości

Wskutek osiągniętych wyników odbudowy Warszawa z 580 tys. mieszkańców coraz lepiej zagospodarowuje się i spełnia swą rolę, jako ośrodka centralnej dyspozycji państwowej, kulturalnej, politycznej i społecznej. Pozostają jednak nadal olbrzymie zadania w dziedzinie usunięcia zniszczeń i unowocześnienia miasta.

Dla zaspokojenia normalnego przyrostu ludności, nawet bez poprawy obecnych, niezwykle ciężkich warunków mieszkaniowych, Warszawa potrzebuje corocznie 12.000 izb mieszkalnych. W dziedzinie szkolnictwa potrzeba ponad 600.000 metrów

sześciennych kubatury budynków szkolnych, znacznej ilości pomieszczeń szpitalnych, oraz budynków dla instytucji opieki nad dzieckiem.

Zaspokojenie tych potrzeb w granicach osiągalnych środków finansowych przewiduje 3-letni plan odbudowy Warszawy, obejmujący wszystkie typy inwestycji. Na 1948 rok na odbudowę Warszawy preliminuje się ze środków publicznych i kredytów państwowych bez inicjatywy prywatnej 18.738.375 zł.

Kapitalną inwestycją urbanistyczną w skali nie mającej bodaj porównania w Europie po ostatniej wojnie, o doniosłym znaczeniu dla dalszego rozwoju Warszawy jest rozpoczęta budowa 7-kilometrowej magistralii komunikacyjnej Wschód—Zachód w oparciu o most Śląsko-Dąbrowski, oraz tunel pod Placem Zamkowym. Inwestycja ta usprawni i zmodernizuje komunikację, pociągające za sobą szereg dalszych inwestycji, sprzyjających unowocześnieniu miasta.

Odbudowa Warszawy stała się dziełem całego Narodu, miarą jego zapału w dźwiganiu z ruin swej bohaterskiej Stolicy oraz dowodem polskich zdolności organizacyjnych i technicznych.

858-48